

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Bakalářská práce

Vypracovala: Petra Fejfarová

Portugalský infinitiv a jeho srovnání s infinitivem ve španělštině

The Portuguese infinitive and its comparison with the infinitive
in Spanish

Praha 2019

Vedoucí práce: PhDr. Jan Hricsina, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 3. 5. 2019

Obsah

1	Úvod	1
2	Infinitiv a jeho varianty v portugalském jazyce	3
2.1	Klasifikace infinitivu osobního a neosobního	4
2.2	Flektivní a neflektivní tvar infinitivu.....	5
2.3	Typ infinitivu prostého a složeného	6
3	Užití portugalského infinitivu a jeho realizace ve vedlejších větách	7
3.1	Infinitivní věty v portugalštině	8
3.2	Kompletivní (finitní a infinitivní) vedlejší věty	8
3.3	Vedlejší věty vztažné, adverbialní a účinkové	18
3.4	Slovesné perifráze aspektuální povahy.....	22
3.5	Nahrazování konjunktivu infinitivem osobním.....	27
4	Klasifikace španělského infinitivu	28
4.1	Infinitivní věty ve španělštině.....	30
4.2	Infinitiv a jeho syntaktická funkce ve vedlejších větách	31
4.3	Aspektuální perifráze infinitivní ve španělštině	36
5	Porovnání portugalského a španělského infinitivu	37
6	Závěr	42
7	Zdroje	44

1 Úvod

Portugalský i španělský infinitiv je v mluvě rodilých mluvčích opravdu hojně využíván. I když si tím obyvatelé mluvící portugalským a španělským jazykem primárně usnadňují komunikaci, pro nás ostatní tento neurčitý slovesný tvar a pravidla jeho užití až tak snadné nejsou. Snažíme se o jejich plné ovládnutí, přesto však neustále v otázkách užívání tápeme a chybujeme. Jsem přesvědčená, že se v obou případech jedná o komplikovanější a komplexnější problematiku, nežli se na první pohled může zdát. Právě tato skutečnost stojí za výběrem tématu mé bakalářské práce. Zároveň jsou mi oba jazyky blízké a pojí se s důležitou etapou mého života. Samotné zalíbení v těchto jazycích je určitě dalším důvodem k výběru tohoto tématu.

Abychom nejlépe vysvětlili, v čem spočívají rozdíly a podobnosti portugalského a španělského infinitivu, rozhodli jsme se pro jejich vzájemné porovnání. Definovat jeden prostřednictvím druhého se nám jeví jako nejefektivnější cesta. Oba jazyky se vyvinuly z lidové latiny a patří do skupiny románských jazyků, proto jsou si v mnoha ohledech podobné. Předpokládáme, že v průběhu práce nalezneme mnoho společného v otázce tvoření a užití zkoumaného portugalského a španělského infinitivu. Nicméně rozdíly zde nalezneme také a věříme, že i díky nim snadněji pochopíme téma infinitivu.

Než se však zaměříme na porovnávání, za důležité považujeme rozebrat a prozkoumat vybrané oblasti infinitivů těchto jazyků jednotlivě. Primární a rozsáhlejší oblast zkoumání problematiky infinitivu se však bude týkat portugalského. První kapitola se soustředí na portugalský infinitiv, a to zprvu obecně. V této kapitole se budeme dále věnovat jednotlivým variantám infinitivu, které portugalská nabízí a jejich základní užití. Další obsahově nejrozsáhlejší kapitola nabídne vhled do infinitivních vět a realizace infinitivu ve vedlejších větách komplementivních, kterým se budeme věnovat trochu podrobněji, ale také ve větách adverbiálních, vztažných a účinkových. Součástí této kapitoly budou dále slovesné perifráze aspektuální povahy, jež bude doprovázet řada příkladových vět. Závěrem této kapitoly budeme pozorovat způsob, jakým je možné nahradit konjunktiv infinitivem osobním. Celou následující kapitolou již zacílíme na španělský infinitiv, jejíž koncept se bude týkat stejných oblastí zkoumání jako v části o portugalském. Opět jej budeme klasifikovat zprvu obecně a následně se zaměříme na jeho syntaktickou funkci ve vedlejších větách a slovesné perifráze aspektuální, přičemž se v této kapitole budeme již snažit poukazovat na některé podobnosti a odlišnosti obou jazyků. V poslední kapitole se budeme zabývat už jen porovnáním infinitivu portugalského a španělského a soustředíme se na zásadní

odlišnosti a podobné aspekty užívání a tvoření infinitivu v námi vybraných oblastech z předešlých kapitol.

V této bakalářské práci se nebudeme zabývat historickým aspektem těchto jazyků, ale budeme k nim přistupovat synchronní metodou. Hlavním cílem by mělo být ucelené a přehledné vyjasnění užívání infinitivů tak, aby tato práce mohla sloužit jako příručka, která nám usnadní orientaci v tomto tématu.

2 Infinitiv a jeho varianty v portugalském jazyce

V prvé řadě je důležité vysvětlit, co se pod tak specifickým tvarem slovesa, jakým je infinitiv, skrývá. Jak jsem již zmínila v úvodu, infinitiv je typický svojí povahou komunikaci usnadňovat. Jinými slovy, jak uvádí ve své dizertační práci Metoděj Polášek, mluvíme o charakteristickém aspektu ekonomičnosti jazyka a vzhledem k existenci flektivního infinitivu portugalského jazyka to u něj platí snad ještě výrazněji než u těch zbylých.¹ Pojdme se však zaměřit přímo na definici, která se dle mnohých lingvistů různí. Dva z hlavních představitelů tradiční lingvistiky portugalského jazyka definují ve své gramatice infinitiv slovy: „Všechny (nefinitní tvary sloves) se charakterizují tím, že sama o sobě nemohou vyjádřit čas, ani způsob. Jejich časová a modální hodnota je závislá na kontextu, ve kterém se objevují”.² Což tedy znamená, že sloveso v infinitivním tvaru až na dějový význam samo o sobě žádnou další informaci nepřináší.

Z dalších lingvistických definic se nám pak nabízí ta pohledem Františka Čermáka. Infinitiv je dle jeho slov „reprezentativní, bezpříznaková (slovníková) forma slovesa”³. I tento autor se v souvislosti s tímto tématem zmiňuje o tzv. funkční ekonomii, kterou míní především to, že infinitivní formy sloves jsou rozsahem kratší v porovnání s vedlejšími větami, s kterými jsou souznačná a konvertibilní.⁴ Tento aspekt úspornosti a možnost převoditelnosti si ukážeme v pozdějších kapitolách, kde se budeme zaměřovat na realizaci infinitivu ve vedlejších větách.

¹ Polášek, Metoděj. *Vedlejší infinitivní věty v portugalštině*. Dizertační práce, 2015, str. 17

² Cunha, Celso; Cintra, Lindley. *Nova Gramática do Português Contemporâneo*. Lisboa: João Sá da Costa, 1999, str. 480: “Caracterizam-se todas por não poderem exprimir por si nem o tempo nem o modo. O seu valor temporal e modal está sempre em dependência do contexto em que aparecem.”

³ Čermák, Fratišek. *Jazyk a jazykověda. Přehled a slovníky*. Praha: Karolinum, 2011, str. 157

⁴ Čermák, Fratišek (2011, str. 156)

2.1 Klasifikace infinitivu osobního a neosobního

Portugalština rozlišuje dva základní typy infinitivu, a to osobní (*infinitivo pessoal*) a neosobní (*infinitivo impessoal*). Pokud zdůrazníme syntaktické hledisko, neosobním infinitivem rozumíme ten, který nemá podmět, neboť se nevztahuje k žádné gramatické osobě. Naproti tomu stojí osobní infinitiv, kterému lze přiřadit podmět a může i nemusí obsahovat flexi (ohýbání).⁵ Jednoduše řečeno, známe nositele vyjádřeného děje, stavu či vlastnosti. V práci Metoděje Poláška se však dozvíme, že na tuto problematiku lze nahlížet dvěma přístupy, syntaktickým a morfologickým a v souvislosti s tím neexistuje společný postoj lingvistů. V gramatických příručkách proto nalezneme různé definice, které se opírají buď o morfologii, syntax či zmíněné přístupy kombinují.⁶ My se však v této práci budeme zabývat spíše syntaktickým přístupem.

Infinitiv osobní tvoříme na rozdíl od neosobního, připojením osobních koncovek, s výjimkou 1. a 3. osoby jednotného čísla, ke slovesu jakékoliv třídy.⁷ Tyto osobní koncovky vyjadřují mluvnické kategorie osoby a čísla.

Jak se infinitiv osobní u jednotlivých osob tvoří, si názorně ukážeme na níže uvedené tabulce.

Sloveso TRABALHAR (pracovat)

1. os. sg.	trabalhar	1. os. pl.	trabalharmos
2. os. sg.	trabalhares	2. os. pl.	trabalhardes
3. os. sg.	trabalhar	3. os. pl.	trabalharem

Sloveso COMER (jíst)

1. os. pl.	comer	1. os. pl.	comermos
2. os. pl.	comeres	2. os. pl.	comerdes
3. os. pl.	comer	3. os. pl.	comerem

⁵ Cunha, Celso; Cintra, Lindley. *Breve Gramática do Português Contemporâneo*. Lisboa: João Sá da Costa, 1998, str. 342

⁶ Polášek (2015, str. 17)

⁷ Jindrová, Jaroslava; Mlýnková, Schalková. *Portugalština*. Leda, 2014, str. 158

Ještě, než přejdeme k další podkapitole, vysvětlíme si, čím se od sebe odlišuje infinitiv osobní a infinitiv flektivní, neboť bývají velice často mylně zaměňovány. Důležité je si uvědomit, že zatímco infinitiv flektivní je pokaždé osobní, osobní infinitiv nemusí být pokaždé flektivní. K tomu, abychom určili podmět infinitivu, nepotřebujeme flexi slovesa, proto je zapotřebí dělat rozdíly mezi pojetím osobnosti a flexe.⁸

2.2 Flektivní a neflektivní tvar infinitivu

Jak jsem se již zmínila v úvodu, u portugalského jazyka v jeho aktuální spisovné podobě můžeme nalézt flektivní tvar infinitivu. Společně s galicijštinou tak tvoří jediné románské jazyky, kde se můžeme s tímto jevem setkat.

Základní rozdíl mezi flektivními a neflektivními tvary tkví v ohebnosti, tedy přítomnosti flexe, jež je modifikací tvaru lexémů, na jejichž základě se definují mluvnické kategorie. K flektivnímu infinitivu jsou připojeny koncovky (morfémy), vyjadřující kategorii osoby a čísla, shodné s podmětem. Pokud se zaměříme na způsob tvoření, zjistíme, že připojování osobních koncovek je stejné jako u infinitivu osobního. I zde nalezneme výjimku u 1. a 3. osoby singuláru, jejichž osobní koncovky jsou nulové.⁹

Sloveso FALAR (mluvit)

1. os. sg.	/	1. os. pl.	falamos
2. os. sg.	falares	2. os. pl.	falardes
3. os. sg.	/	3. os. pl.	falarem

Abychom rozlišení flektivního a neflektivního infinitivu pochopili ještě lépe, popíšeme si případy užití každého z nich.

Infinitiv flektivní užíváme v případech:

1. pakliže obsahuje jasně vyjádřený podmět

⁸ Polášek (2015, str. 19)

⁹ *Idem, ibidem.*

2. pakliže odkazuje k nevyjádřenému konateli děje, který je znám slovesným zakončením
3. pakliže ve 3. osobě plurálu označuje neurčitost podmětu
4. pakliže větě chceme dát větší důraz či harmonii¹⁰

Infinitiv neflektivní užíváme v těchto případech:

1. pakliže neodkazuje k žádnému podmětu, tzn. je neosobní
2. pakliže se jedná o větu imperativního charakteru
3. pakliže má v nominální frázi se silným afektivním charakterem vyprávěcí či popisný význam
4. když předložce *de* předchází přídavná jména jako *fácil*, *possível*, *bom*, *raro* a další jim podobná
5. když je řízen předložkou *a*, ekvivalentní gerundiu ve složených tvarech tvořených slovesy jako *estar*, *andar*, *ficar*, *viver* a jim podobných
6. když náleží slovesnému složenému tvaru a nestojí daleko od pomocného slovesa
7. když závisí na pomocných slovesech příčinných (*deixar*, *mandar*, *fazer* a jejich synonymech) nebo smyslového vnímání (*ver*, *ouvir*, *sentir* a jejich synonymech) a následuje okamžitě po těchto slovesech nebo jsou odděleny pouze podmětem vyjádřeným předmětným zájmenem¹¹

2.3 Typ infinitivu prostého a složeného

Portugalský jazyk nám vedle flektivní a neflektivní formy infinitivu nabízí ještě typ infinitivu prostého (*infinitivo simples*) a složeného (*infinitivo composto*). Mluvíme o dvou základních tvarech, které jsou společné i dalším románským jazykům.

Infinitiv prostý má v portugalštině zakončení na souhlásku *-r*. Jinými slovy, jedná se o jednoslovný tvar slovesa, který je zakončen sufixy *-ar*, *-er*, *-ir* dle slovesné třídy, ve které se sloveso nachází. Oproti tomu infinitiv složený, který je tvořen pomocí slovesa *ter* (mít) ve

¹⁰ Cunha, Celso; Cintra, Lindley (1998, str. 343)

¹¹ Cunha, Celso; Cintra, Lindley (1998, str. 344)

tvary osobního infinitivu a participia významového slovesa. Jedná se o dvouslovný tvar užíván v infinitivních vazbách vyjadřující předčasnost dějů k ději vyjádřeném řídicího slovesa.¹²

V následující tabulce si ukážeme pro přehled tvoření jednotlivých forem zmíněných infinitivů.

Sloveso ACOMPANHAR (doprovodit)

Osobní infinitiv prostý neflektivní	Osobní infinitiv prostý flektivní	Osobní infinitiv složený neflektivní	Osobní infinitiv složený flektivní
acompanhar	/	ter acompanhado	/
acompanhar	acompanhares	ter acompanhado	teres acompanhado
acompanhar	/	ter acompanhado	/
acompanhar	acompanharmos	ter acompanhado	termos acompanhado
acompanhar	acompanhardes	ter acompanhado	terdes acompanhado
acompanhar	acompanharem	ter acompanhado	terem acompanhado

Oba zmíněné tvary infinitivu mohou mít i svou pasivní formu (trpný rod). V takovém případě je u infinitivu prostého tvořen pomocí slovesa *ser* (být) a participia významového slovesa (např. *ser acompanhado/a*).

U infinitivu složeného je tvořen spojením slovesa *ter*, participia slovesa *ser* a participia významového slovesa (např. *ter sido acompanhado/a*).¹³

3 Užití portugalského infinitivu a jeho realizace ve vedlejších větách

Poté, co jsme si obecně popsali infinitiv a klasifikovali jednotlivé varianty v portugalském jazyce, můžeme se nyní zabývat praktičtějším aspektem, a to užitím portugalského infinitivu a způsoby uskutečňování ve vedlejších větách. Zprvu se zaměříme na to, ve kterých vedlejších větách se můžeme s infinitivem setkat. Při té příležitosti se soustředíme na kompletivní vedlejší věty (*subordinação completiva*), které zahrnují jak finitní (*completivas finitivas*), tak infinitivní

¹² Lingea s.r.o. *Gramatika současné portugalštiny*. Brno, 2012, str. 74

¹³ Lingea s.r.o. (2012, str. 74)

vedlejší věty (*completivas infinitivas*), které se vyznačují tím, že „nahrazují argument jednoho z lexikálních jader věty řídicí: např. podmět, či předmět.“¹⁴

Již méně podrobněji se budeme zabývat zkoumáním užití infinitivu ve vedlejších větách vztahných, adverbiálních a účinkových. V neposlední řadě se zaměříme na perifrastické slovesné konstrukce. Úplně závěrečným bodem našeho zájmu této kapitoly bude nahrazování konjunktivu infinitivem osobním.

3.1 Infinitivní věty v portugalštině

V souvislosti se syntaktickými celky, které se skládají z vícero vět (souvětí), je důležitý mechanismus, kterému říkáme podřadnost (*subordinação*). V tomto procesu dochází k rozvíjení celku jiným celkem v návaznosti na hierarchické postavení ve větě. Každé souvětí obsahuje větu řídicí a větu vedlejší, která dále rozvíjí tzv. antecedent, jímž rozumíme syntaktický konstituent věty řídicí. Antecedent může být vyjádřen přísudkem (predikátorem) věty řídicí, nebo jmenným tvarem (substantivem a adjektivem).

Jak již bylo naznačeno, portugalský jazyk, stejně jako další románské jazyky, obsahuje dvě základní formy vedlejších vět. Hovoříme o finitních vedlejších větách, jejichž slovesa nesou morfologickou informaci času a způsobu a infinitivních vedlejších větách, které tyto informace nepřinášejí.¹⁵ Podrobně si tuto problematiku probereme v následující kapitole.

3.2 Kompletivní (finitní a infinitivní) vedlejší věty

Termín kompletivní vedlejší věty má v portugalském jazyce z řad lingvistů různá pojmenování. V souladu s lusobrazilskou tradicí se používá termín *subordinação integrante* či *substantiva*¹⁶, my se však v této práci budeme držet nejběžněji užívaného termínu *subordinação completiva*. Tímto termínem rozumíme ten druh vedlejších vět, které v sobě tak hojně obsahují infinitiv.

Kompletivní vedlejší věty se blíží substantivním výrazům (*sintagmas nominais*), které zastupují stejnou syntaktickou funkci. Toto tvrzení si ukážeme na následujícím příkladu.

¹⁴ Polášek (2015, str. 26)

¹⁵ *Idem, ibidem* (2015, str. 25)

¹⁶ Svobodová, Iva. *Sintaxe da Língua Portuguesa*. Masarykova univerzita, Brno, 2014, str. 79

O Pedro, no Dia das Piadas, inventou **uma mentira**.¹⁷

Petr si na aprílový den vymyslel lež.

O Pedro, no Dia das Piadas, inventou **que tinha mil euros na loteria**.¹⁸

Petr si na aprílový den vymyslel, že vyhrál v loterii tisíc eur.

V první výše uvedené frázi je substantivní výraz, zastupující funkci přímého předmětu (*uma mentira*), nahrazen v níže uvedené frázi kompletivní vedlejší větou (*que tinha mil euros na loteria*), která zastupuje tu samou syntaktickou funkci.

Kompletivní vedlejší věty můžeme rozlišovat dle slovního druhu jádra věty řídící, jenž může být slovesný (verbal), adjektivní (adjetival) a substantivní (nominal).¹⁹ Na jednotlivé příklady se nyní podíváme:

Kompletivní vedlejší věta slovesná:

O Denis prometeu comprar um pão.

Denis slíbil koupit jeden chleba.

Adjektivní:

Os estudantes são capazes de estudar todos os dias.

Studenti jsou schopné učit se každý den.

Substantivní:

Os pais tiveram a ideia de viajar para o Brasil.

Rodiče dostali nápad odcestovat do Brazílie.

¹⁷ Svobodová (2014, str. 79)

¹⁸ *Idem, ibidem.*

¹⁹ *Idem, ibidem.*

Kompletivní vedlejší věty dále rozlišujeme dle toho, v jakém tvaru se nachází sloveso podřadné věty. O větách finitních hovoříme, pakliže je sloveso v indikativu či konjunktivu. O větách infinitivních pak v případě, jestliže je sloveso ve tvaru flektivního či neflektivního infinitivu.²⁰

Nutno zmínit, že finitní věty jsou na rozdíl od infinitivních vět uvozeny tzv. integrační spojkou²¹ (*conjunção integrante*), což je element, který označuje jak počátek věty vedlejší, tak závislost uvozovací věty na větě řídící. V téměř každém případě se setkáme s integrační spojkou *que*, ale existují i situace, kdy se setkáme se spojkou *se*.

Jak již bylo řečeno, kompletivní infinitivní věty zpravidla nejsou uvozeny žádnou integrační spojkou, nachází se tu však výjimka - *para*, a to v případě vět předmětných přímých s určovacími slovesy.²²

Příkladem finitní vedlejší věty (*oração finita*) je: *As crianças queriam que fizesses uma sopa de verduras (Děti chtěly, abys udělal zeleninovou polévku)*. Příkladem infinitivní věty (*oração não finita*) pak: *As crianças pediam-lhe para fazer uma sopa de verduras (Děti ho požádaly, aby udělal zeleninovou polévku)*.

Jak se uvádí v dizertační práci Metoděje Poláška (2015, str. 27), kompletivní vedlejší věty se dále klasifikují podle syntaktické funkce jádra věty řídící. Toto rozdělení je pak shodné jak pro infinitivní, tak i finitní věty. Rozlišujeme věty podmětné (*orações completivas de sujeito*), věty předmětné přímé (*orações completivas de objecto directo*), předmětné nepřímé (*orações completivas oblíquas*).²³ Nyní se na každý druh podíváme s tím, že často budeme vycházet z gramatiky Ivy Svobodové *Sintaxe da Língua Portuguesa* (2014) a gramatiky Mateus *Gramática da Língua Portuguesa* (2003).

1. Kompletivní vedlejší věty podmětné (*orações completivas de sujeito*)

Tento druh vedlejších vět (tradičně nazývané *subjectivas*) zastupuje syntaktickou funkci podmětu a může být nahrazen jak substantivní frází ve stejné funkci, tak neutrálním ukazovacím zájmenem jako *isso*, *isto*, *aquilo*. Pozičně se může tento druh věty nacházet jak před slovesem, tak po slovesu.

²⁰ Svobodová (2014, str. 80)

²¹ Tento termín používá ve své gramatice Cunha a Cintra.

²² Polášek (2015, str. 31)

²³ Svobodová (2014, str. 81)

Např. **É claro que não tenho medo.**²⁴ *Je jasné, že nemám strach.*

Isso é claro.²⁵ *To je jasné.*

É possível o João não ter vindo à festa.²⁶ *Je možné, že Jan nepřišel na oslavu.*

Mezi slovesa, která uvozují kompletivní infinitivní věty podmětné, řadíme ta, jenž reflektují psychologický stav, dále tranzitivní příčinná, odvozovací, existenční a náleží sem i skupina nominálních a adjektivních predikátů.

Do sloves reflektující psychologický stav (verbos que denotam processos psicológicos) patří např. *admirar, afligir, alegrar, assustar, aterrorizar, cansar, divertir, encantar, entusiasmar, entristecer, espantar, impressionar, incomodar, inquietar, irritar, ofender, perturbar, preocupar, surpreender*²⁷ apod.

V situaci, kdy není podmět kompletivní infinitivní věty vyjádřen, předpokládá se, že bude upřednostněna neflektivní forma infinitivu.

Např.:

Impressionou-o ver o amigo tão deprimido.²⁸

Vidět tak deprimovaného přítele na něj udělalo dojem.

V případě, že se podmět infinitivní věty neshoduje s předmětem přímým/ nepřímým řídicí věty, bude se ve vedlejší větě nacházet forma flektivního infinitivu.

Např.:

Preocupa-os os filhos ainda não terem dado notícias.²⁹

Trápí je, že o sobě děti ještě nedaly vědět.

Další skupinou jsou tranzitivní příčinná slovesa (verbos transitivos com sentido causal), jenž, jak název napovídá, uvozují ty vedlejší věty podmětné, které vyjadřují příčinu. Ze syntaktického hlediska se liší od výše uvedené skupiny sloves reflektující psychologický stav postavením. Vedlejší věty podmětné se nacházejí před příčinnými slovesy. Především pakliže je infinitivní věta kratší, a naopak predikát je delší.

²⁴ Svobodová (2014, str. 80)

²⁵ *Idem, ibidem.*

²⁶ Polášek (2015, str. 33)

²⁷ Mateus (2003, str. 607)

²⁸ Polášek (2015, str. 34)

²⁹ *Idem, ibidem.*

Mezi tranzitivní příčinná slovesa patří např.: *agravar, aumentar, causar, diminuir, ocasionar, originar, prejudicar, provocar, suscitar* apod., což jsou slovesa patřící do podskupiny příčinných sloves o dvou argumentech. Předmět přímý je zde s významovou rolí nositele děje.

Např.:

Fumar muito **prejudica** a saúde das pessoas.³⁰

Přílišné kouření škodí zdraví lidí.

Další podskupinou jsou slovesa o výskytu třech argumentů, předmět nepřímý s předložkou *a* líčí situaci, která postihuje nositele děje. Řadíme sem např.: *ajudar, animar, conduzir, forçar, impedir, incitar, induzir, levar, obrigar*, apod.

Falar com os pais **ajuda-os a** sentir-se melhor.

Hovořit s rodiči jim napomáhá cítit se lépe.

Tranzitivní odvozovací slovesa (verbos transitivos inferenciais) zahrnují ta slovesa, která vyjadřují logické uvažování či nějakou mentální činnost mluvčího jako např.: *demonstrar, ilustrar, indicar, mostrar, refletir, revelar, significar a sugerir*. Charakteristickým rysem infinitivních konstrukcí, kde se nacházejí výše uvedená slovesa je přítomnost infinitivu osobního flektivního.

Terem aparecido tantas pessoas na manifestação **indica** o grau de descontentamento de trabalhadores.³¹

To, že se objevilo tolik lidí na manifestaci, poukazuje na stupeň nespokojenosti pracovníků.

Další zmiňovanou skupinou jsou existenční slovesa (verbos existenciais), která vyjadřují děj/stav. Náleží sem slovesa jako: *acontecer, bastar, constar, convir, ocorrer, suceder, urgir*, apod. Tato slovesa zpravidla uvozují kompletivní vedlejší věty, které stojí za slovesem. Zároveň téměř nikdy nejsou ve spojení s žádným komplementem. V takovém případě uvozují věty podmětné s tvarem flektivního infinitivu.

Acontece todos preferirem ir ao teatro.³²

Stává se, že všichni radši jdou do divadla.

³⁰ Raposo (2013, str. 1922)

³¹ Raposo (2013, str. 1925)

³² Polášek (2015, str. 38)

Poslední skupina, která uvozuje kompletivní infinitivní věty podmětné, vyjadřující subjektivní hodnocení mluvčího, hovoří o nominálních a adjektivních predikátech (*predicadores nominais e adjetivais*). Tato skupina se v infinitivních kompletivních větách objevuje velice často.

Základem těchto predikátů jsou kopulativní slovesa jako *estar, parecer, ser, ficar, permanecer*, která se pojí se substantivy (např.: *alegria, tristeza*, apod.)

Příkladem je:

É uma pena ela ter perdido o espetáculo.³³

Je škoda, že přišla o představení.

či se pojí s adjektivy (*possível, difícil, bom*, apod.) a příkladem je:

É bom o Pedro não vir à festa.

Je dobře, že Petr nepřijde na oslavu.

2. Kompletivní věty předmětné přímé (orações completivas de objecto directo)

Naším dalším objektem zkoumání budou kompletivní věty předmětné přímé (tradičně nazývané *objectivas*), které mohou být nahrazovány:

- neutrálními ukazovacími zájmeny jako *isso, isto*
O João sabe **isso**.³⁴ *Jan to ví.*
- neurčitými zájmeny jako *algo, alguém*
O João sabe **estarmos à espera dele**.³⁵ *Jan ví, že na něj čekáme.*
- či osobními předmětovými zájmeny *-o*, nacházející se v pozici za slovesem³⁶
O João sabe-**o**.³⁷ *Jan to ví.*

³³ *Idem, ibidem.*

³⁴ Svobodová (2014, str. 83)

³⁵ Svobodová (2014, str. 83)

³⁶ *Idem, ibidem.*

³⁷ *Idem, ibidem.*

Předmětu přímému v českém jazyce odpovídá 4. pád. Jak popisuje Iva Svobodová v *Sintaxe de Língua Portuguesa*, kompletivní věty předmětné přímé plní funkci tranzitivních (přechodných)³⁸ a ditranzitivních sloves (ta, jenž přibírají dva předměty). My se nyní zaměříme na jejich podskupiny.

Prvními z nich jsou slovesa deklarativní (verbos declarativos), jako jsou: *acrescentar, afirmar, alegar, assegurar, concluir, concordar, confessar, decidir, declarar, dizer, insinuar, jurar, observar, proclamar, prometer, propor, sugerir*,³⁹ apod.

Příklad:

Nós prometemos não comer chocolate nunca mais. *Slibujeme, že už nikdy nebudeme jíst čokoládu.*

Další podskupinou jsou slovesa epistemická (verbos epistémicos), mezi které řadíme slovesa jako: *aceitar, achar, acreditar, admitir, calcular, considerar, crer, descobrir, duvidar, entender, fingir, ignorar, imaginar, pensar, prever, reconhecer, saber, supor, ver*,⁴⁰ apod.

Např.:

Elas admitem ser menos inteligentes do que nós. *Ony připouštějí, že jsou méně inteligentní než my.*

Neméně důležitou podskupinu tvoří slovesa zjišťovací (verbos de inquirição) a určovací (verbos de ordem), které Raposo (2013, str. 1929) souhrnně označuje jako slovesa direktivní (verbos diretivos), která se dále dělí do dvou kategorií s ohledem na to, zdali kompletivní infinitivní věty, které jsou jimi uvozeny, obsahují či neobsahují komplementizér *para*.

My se však budeme držet prvního rozdělení. Mezi slovesa zjišťovací, která v sobě obsahují určitou interakci (ptaní), řadíme např.: *implorar, insistir, pedir, perguntar* a další.

Příkladem je:

Os miúdos pediram aos pais para mandar um bolo de chocolate. *Děti požádaly rodiče, aby poslali čokoládový dort.*

³⁸ Taková slovesa, která musí mít ve větě předmět, aby nesla plný význam.

³⁹ Mateus (2003, str. 609)

⁴⁰ Mateus (2003, str. 609)

Mezi slovesa určovací, která v sobě podobně jako slovesa zjišťovací obsahují jakousi interakci a určují uspořádání stavu, přiřadíme např.: *consentir, exigir, ordenar, proibir, impor, permitir, propor, recomendar, sugerir* a další.

Příkladová věta:

Eles propuseram-lhe falar com os seus pais. *Navrhli mu, aby si promluvili s rodiči.*

Raposo (2013, s. 1932) se dále zabývá správným užitím flektivní a neflektivní formy infinitivu u tohoto druhu vět. Pakliže se sloveso infinitivní věty nachází v pasivu, infinitiv může mít flektivní formu, nicméně jen za předpokladu, že se jeho podmět s podmětem věty řídicí neshodují.

V případě, že se sloveso infinitivní věty nachází v aktivu, je přítomnost flektivní formy agramatická.

Dále slovesa hodnotící (verbos avaliativos), u kterých se nachází jak flektivní, tak neflektivní forma infinitivu. Do této podskupiny náleží slovesa jako: *acrescentar, afirmar, concluir, concordar, confessar, declarar, dizer, insinuar, jurar, observar, proclamar, prometer, propor, sugerir*, apod.

Např.:

Elas proclamam fazerem parte do júri. *Prohlašují, že jsou součástí komise.*

Jednou z posledních podskupin jsou slovesa přací (verbos volitivos) a optativní (verbos optativos) mezi které řadíme např.: *desejar, esperar, preferir, pretender, querer, tencionar, tentar*⁴¹ a jiná. Jsou to slovesa, která implikují přání či vůli a ve větách, ve kterých se nacházejí, se nemůže nacházet flektivní forma infinitivu.⁴²

Poslední podskupinu pak tvoří slovesa smyslová (verbos perceptivos) a kauzativní (verbos causativos), do kterých zařadíme slovesa například jako: *ouvir, sentir, ver* (smyslová) a *deixar, fazer, mandar*⁴³ (kauzativní).

⁴¹ Mateus (2003, str. 609)

⁴² Raposo (2013, str. 1934)

⁴³ Mateus (2003, str. 609)

3. Kompletivní věty předmětné nepřímé (orações completivas oblíquas)

V této části se budeme věnovat kompletivním větám předmětným nepřímým, které jsou v souladu s lusobrazilskou tradicí označovány také jako „*orações completivas indiretas*.” Patří sem ta slovesa (jak tranzitivní, tak intransitivní), adjektiva a substantiva, která volí za svůj komplement vedlejší kompletivní věty předložkové.⁴⁴ Raposo (2013) je ve své gramatice označuje jako „*orações infinitivas com a função de complemento preposicionado*.”

Např.:

O João **insistiu** em irmos à festa dele.⁴⁵ *Jan trval na tom, aby chom šli na jeho oslavu.*

Stejně tak i substantiva a adjektiva mohou potřebovat komplementy s předložkou:

Např.:

Elas têm sempre **medo** de perder o avião.⁴⁶ *Vždy se obávají, že nestihnou let.*

Os contribuintes estão **ansiosos** por receber a informação a tempo.⁴⁷ *Daňoví poplatníci touží po tom, aby tu informaci obdrželi včas.*

Jak si nyní ukážeme, oproti kompletivním finitním větám se v kompletivních infinitivních větách ne vždy nachází spojka, pouze po některých deklarativních slovesech, jako je *dizer*, *pedir* nalezneme spojení infinitivu s předložkou *para*.

Např.:

Os pais **disseram** aos miúdos **para** vir(em) para casa cedo.⁴⁸ *Rodiče řekli dětem, aby přišly domů dříve.*

Os jornalistas **pediram** ao chefe de redacção **para** mandar um repórter ao Médio Oriente.⁴⁹ *Novináři požádali šéfredaktora, aby poslal reportéra na Blízký východ.*

⁴⁴ Mateus (2003, str. 614)

⁴⁵ Polášek (2015, str. 46)

⁴⁶ Mateus (2003, str. 621)

⁴⁷ *Idem, ibidem.*

⁴⁸ Mateus (2003, str. 621)

⁴⁹ *Idem, ibidem.*

Jak si můžeme všimnout, kompletivní infinitivní věty mohou obsahovat jak flektivní, tak neflektivní formu infinitivu.

Kompletivní věty předmětné nepřímé mohou být subkategorizovány slovesy, adjektivy a substantivy. Vedlejší věty předmětné nepřímé, s ohledem na požadovaná slovesa kompletivních vět vedlejších, která mohou být jak ve flektivní, tak neflektivní formě, jsou uvozeny následujícími předložkami.

- **a**; např.: *arriscar-se a, atender a, conduzir a, dever-se a, habituar-se a, levar a, limitar-se a, opor-se a, recusar-se a, resistir a*
- **de**; např.: *aperceber-se de, arrepende-se de, avisar (alguém) de, convencer-se de, discordar de, envergonhar de, esquecer-se de, lembrar-se de, provir de, recordar-se de, gostar de*
- **em**; např.: *apoiar-se em, assentar em, estar em, basear-se em, concordar em, consentir em, insistir em, residir em*
- **por**; např.: *bater-se por, culpar (alguém) por, esforçar-se por, interessar-se por, lutar por, pugnar por, responsabilizar-se por, velar por, zelar por⁵⁰*

Adjektiva, jejichž komplement je uvozen předložkou:

- **a**; *acessível a, adverso a, atribuível a, contrário a, favorável a, hostil a, propício a, sensível a*
- **de**; *ciente de, consciente de, dependente de, duvidoso de, ilustrativo de, indicativo de, sintomático de, susceptível de, temeroso de*
- **em**; *confiante em*
- **para**; *suficiente para*
- **por**; *responsável por⁵¹*

Pakliže se nejedná o ustálenou vazbu mezi adjektivem a předložkou, ale o pouhé funkční spojení adjektiv s jejich komplementy, použije se předložka *de*.

⁵⁰ Mateus (2003, str. 615)

⁵¹ Mateus (2003, str. 616)

Co se týče výskytu flektivní a neflektivní formy infinitivu v souvislosti s tímto druhem vět, v gramatice Raposa (2013) se dozvíme, že flektivní forma se téměř nevyskytuje. Pokud ano, jedná se o konkrétní skupinu adjektiv, která vyjadřují duševní stav, emoce či víru.

Kompletivní věty předmětné přímé mohou být subkategorizovány také substantivy jako např.: *facto, hipótese, ideia, possibilidade, proposta, sugestão*⁵² a spojovány s předložkami *em, por* a *de*.

U tohoto druhu vět se může nacházet jak flektivní, tak neflektivní forma infinitivu. Polášek (2015) ve své práci uvádí, že v případě subkategorizace substantivy mohou být v kompletivních vedlejších větách nahrazovány ukazovacím zájmenem - *isso*. Naopak vylučuje dosazení osobního předmětového zájmena nepřízvučného - *o, a*.

3.3 Vedlejší věty vztahné, adverbiální a účinkové

Vedle kompletivních vět vedlejších existuje řada dalších typů vedlejších vět, kde se s infinitivem můžeme setkat. V následující kapitole se budeme zabývat užitím a tvořením pouze infinitivních tvarů ve vedlejších větách vztahných, adverbiálních a účinkových.

Vedlejší věty vztahné (subordinação relativa)

Tento druh vět se v souladu s lusobrazilskou tradicí pojmenovává také jako „*subordinação adjetiva*” a jsou modifikátorem nominálního výrazu.⁵³ Jinými slovy, modifikují nominální výraz věty řídicí, ke které se vztahují. Stejně jako adjektiva se nacházejí v postnominální pozici.

Tento druh vět je charakteristicky uvozen vztahným konstituentem *a*, následuje pomocné sloveso *ser* ve flektivním tvaru a pasivní forma infinitivu vedlejší věty. Typickým znakem je rozvitý nominální výraz neurčitým substantivem, číslovkou či neurčitým zájmenem.

Např.:

Os professores nomeiam **alguns tópicos a serem desenvolvidos** em pesquisas futuras.⁵⁴

Profesori pojmenovávají některá témata, která mají být rozvinuta v budoucích průzkumech.

⁵² *Idem, ibidem.*

⁵³ Svobodová (2014, str. 79)

⁵⁴ Polášek (2015, str. 70)

Há ideias a serem debatidas durante a aula.⁵⁵ *Jsou nápady, které se mají rozebírat během výuky.*

Temos em vista **três objetivos a serem atingidos** no nosso estudo.⁵⁶ *Máme na zřeteli tři cíle, které mají být dosaženy v naší studii.*

Vedlejší věty adverbialní (subordinação adverbial)

Vedlejší věty adverbialní (přísllovečné), které jsou některými lingvisty nazývány také jako „*subordinação circunstancial*”⁵⁷, jsou jakýmsi obecným pojmenováním pro řadu dalších typů vět, ačkoliv jsou v porovnání s kompletivními větami méně rozsáhlou oblastí, kterou můžeme zkoumat. V souvětí pak zastávají různé pozice (oproti kompletivním větám), mohou se dokonce nacházet na jeho absolutním začátku, čemuž se v portugalském jazyce říká *clivagem*⁵⁸. Řadíme sem vedlejší věty podmínkové, příčinné, přípustkové, účelové a časové.⁵⁹

- Vedlejší věty podmínkové (orações condicionais)

Tento druh vedlejších vět se s infinitivem objevuje poměrně zřídka. Jak uvádí Mateus (2003, str. 710), nejčastějšími konektory jsou *a*, dále s předložkou *em/no/para caso de* (pokud) a *na/com a/sob a/ condição de* (pod podmínkou, že). Pravidelně se setkáme s flektivní formou infinitivu.

Příkladem podmínkové infinitivní věty je:

A concretizar-se essa hipótese, prefiro/preferirei a reunião na próxima semana.⁶⁰

Pokud se tato hypotéza naplní, upřednostňuji setkání příští týden.

Diga-se que o prémio dos jogadores vitorianos é de 750 contos, **no caso de conseguirem eliminar a Lazio de Roma**.⁶¹ *Budiž řečeno, že prémie hráčů Vitória Guimarães je 750 tisíc, pokud se jim podaří vyřadit Lazio Řím.*

⁵⁵ *Idem, ibidem.*

⁵⁶ *Idem, ibidem.*

⁵⁷ Svobodová (2014, str. 79)

⁵⁸ Mateus (2003, str. 698)

⁵⁹ Mateus (2003, str. 697)

⁶⁰ Mateus (2003, str. 710)

⁶¹ Polášek (2015, str. 180)

- Vedlejší věty příčinné (orações causais)

V případě příčinných infinitivních vět se setkáme především s konektory jako: *por* (kvůli), *por causa de* (kvůli, protože), *devido ao facto de* (vzhledem k), ale také *visto* (neboť), *em consequência de* (následkem, tedy). Velice pravidelně zde budeme opět nacházet flektivní formu infinitivu.

Příkladem je:

Por não ter chovido em Portugal em 1981, houve seca.⁶² *Protože v Portugalsku roku 1981 nepršelo, bylo sucho.*

Está sujeito a ficar sem uma perna, **por causa de se injectar**.⁶³ *Musí zůstat bez jedné nohy, protože si píchá injekce.*

"Devido ao facto de eu não conseguir controlar aquele sentimento que me consumira e me tomara todo o coração, sem nenhuma reciprocidade, eu resolvi esquecer-lo." (Luíse Matheus)

Vzhledem k tomu, že jsem nemohl kontrolovat ten pocit, který mě užíral a pohltit celé srdce, jsem se bez jakékoliv vzájemnosti rozhodl, že jej zapomenu.

Morrem diariamente trinta mil crianças **em consequência de viverem** numa situação de pobreza extrema. *Denně umírá třicet tisíc dětí v důsledku toho, že žijí v extrémní chudobě.*

- Vedlejší věty přípustkové (orações concessivas)

Mezi nejčastěji užívané konektory přípustkových infinitivních vět patří: *apesar de a mesmo se* (přestože/ačkoliv), dále také *não obstante* a i u těchto vět se velice často setkáme s flektivním infinitivem.

Např.: Disse que o plantel tem 26 jogadores, **apesar de treinarem 27**.⁶⁴ *Řekl, že tým má 26 hráčů, ačkoliv jich trénuje 27.*

Mesmo se nos conhecermos, não falamos juntos. *Přestože se známe, nemluvíme spolu.*

Não obstante o João ser o mais inteligente do grupo... *Přestože je Jan nejchytřejším ve skupině...*

⁶² Mateus (2003, str. 712)

⁶³ Polášek (2015, str. 178)

⁶⁴ Polášek (2015, str. 183)

- Vedlejší věty účelové (Orações Finais)

U účelových infinitivních vět flektivních a neflektivních nalézáme konektory *para* a *a fim de* (aby), které, oproti finitivním větám, postrádají konstituent komplementizéru- *que*. Účelové infinitivní věty jsou typické stručností, především ty, které uvozuje konektor *para*. Z toho vyplývá, že se po *para* téměř vždy nachází infinitiv.

Např.:

Disse-lhe **para comer** tudo. *Řekl mu, aby všechno snědl.*

Pedem ajuda de outras pessoas, **a fim de se inteirarem** do problema da cidade.

Žádají o pomoc další lidi, aby zhodnotili problém města.

Pakliže má věta foneticky vyjádřený podmět, obvykle se použije konektor *para que* a následující kompletivní věta finitivní obsahuje sloveso ve tvaru konjunktivu.

- Vedlejší věty časové (Orações Temporais)

V případě, že se omezíme pouze na konektory časových infinitivních vět, dalo by se říci, že v zásadě pro vyjádření současnosti užívá konektoru *ao* (když), pro vyjádření předčasnosti konektor *depois de* (poté, co) a pro následnost *antes de* (předtím, než). Pro vyjádření konečnosti pak hovoříme o konektoru *até* (až). Nyní se podíváme na konkrétní příklady.

Ao cantarem todos saíram correndo. *Když zpívali, všichni utíkali.*

Devemos informar-nos **antes de confiar** em qualquer pessoa. *Měli bychom se informovat předtím, než někomu důvěřujeme.*

Como está a sua mãe **depois de ter sido tão desprezada**? *Jak se daří vaší matce poté, co byla tak zavržována?*

"Os provérbios são sempre chavões **até você experimentar** a verdade contida neles." (Aldous Huxley) *Příслови jsou vždycky klišé, dokud nezažijete pravdu, kterou obsahují.*

Vedlejší věty účinkové (subordinação consecutivas)

Posledním předmětem našeho zájmu v této kapitole budou vedlejší věty účinkové. Účinková infinitivní věta se vždy nachází v pozici za větou řídící. Je zde přímý vztah mezi výrazem určujícím množství a konektorem *para*.⁶⁵ V jejich infinitivních formách se setkáme s následujícími konektory: *tanto para*, *bastante para*, *suficiente para*, ale také *de maneira de* či *de sorte de*. Flektivní formu infinitivu zde nalezneme jen zřídka, tato skutečnost pak slouží několika lingvistům jako argument, proč vedlejší věty účinkové ze syntaktického hlediska neřadíme do vedlejších vět adverbiálních. Kvantitativní výrazy se mohou objevovat v kombinaci se substantivy, slovesy, adverbii či adjektivy.

Např.:

"Nenhum homem é **bastante bom para governar** a outro sem seu consentimento." (Abraham Lincoln) *Žádný člověk není dostatečně dobrý, aby vládl jinému bez jeho souhlasu.*

Há pessoas que têm força **suficiente para atingirem** as suas ambições.

Jsou lidé, kteří mají dostatečnou sílu na to, aby dosáhli svých ambicí.

Quem poderia amá-la **tanto para tentar** fazer essa surpresa?

Kdo by ji mohl milovat dost na to, aby se pokusil udělat takové překvapení?

3.4 Slovesné perifráze aspektuální povahy

Zatímco v předchozí kapitole pozorujeme, v kombinaci s jakým druhem vět se infinitiv může nacházet, nyní se zaměříme na další komplexní oblast užití infinitivu a to, v kombinaci s jakými druhy sloves se objevuje a vytváří tzv. perifrastické konstrukce. Nutno podotknout, že perifrastickými konstrukcemi rozumíme jednak slovesné perifráze, kde dochází ke spojení sloves s nefinitivním slovesným tvarem (infinitiv, gerundium či participium), tak spojení sloves se substantivem, které se označují jako verbonominální konstrukce (např.: dar um passeio). Naším objektem zájmu a zkoumání však bude první skupina, a to slovesné perifráze infinitivní. V této části budeme vycházet především z odborného textu Perifrastické konstrukce v portugalštině (J. Jindrová, r. 2016), který nám nabízí široký souhrn poznatků a příkladových vět týkajících se našeho tématu.

⁶⁵ Cunha (1985, str. 762)

Nejprve si vysvětlíme, jak samotná slovesná konstrukce vypadá. Na prvním místě stojí pomocné sloveso, které nese gramatickou informaci času, způsobu, osoby a čísla, na druhém místě se pak nachází sloveso (sémantém), které nese význam, obě slovesa se pak objevují buď vedle sebe, nebo jsou propojeny spojovacím elementem, jako je například předložka.

Slovesné perifráze mohou být dle funkčního hlediska rozděleny na „konstrukce s významem časovým, modálním a aspektuálním“⁶⁶, přičemž nejhojnější skupinu představují slovesné perifráze s povahovědějovým významem (perífrases aspectuais), které v sobě obsahují dalších sedm kategorií, dle kterých je můžeme třídit. Jedná se o kategorii pohledu, fáze, kolokace, opakování, trvání, výsledku a dovršení, přičemž my se omezíme na slovesné perifráze s povahovědějovým významem fázovosti.

V nejzákladnějším dělení fázovosti hovoříme o perifrastických konstrukcích s významem ingresivním, durativním a terminativním. V rámci každé z těchto kategorií je možné ještě dále vydělit podkategorie, zachycující různé, málo patrné, významové rozdíly. My však budeme v následujícím čase pracovat pouze se základním rozčleněním těchto konstrukcí.

První zmíněnou kategorií jsou slovesné perifráze ingresivní, kdy je pozorována počáteční fáze procesu. Mezi výrazové prostředky, uvedené J. Jindrovou (2016, str.119), řadíme *estar para + inf.*, *andar para + inf.*, *estar a ponto de + inf.*, *estar prestes a + inf.*, *ir (a) + inf.*, *começar a/por + inf.*, *começar + gerundium*, *principiar a/por + inf.*, *iniciar + ger.*, *pôr-se a + inf.*, *passar a + inf.*, *meter-se a + inf.*, *deitar a + inf.*, *desatar a + inf.*, *entrar a + inf.*, *lançar a + inf.*, *largar a + inf.*, *pegar a + inf.*, *precipitar-se a + inf.*, *recomeçar a + inf.*, *romper a + inf.*, *soltar a + inf.*, *cair + inf.*

Nyní si ukážeme několik příkladových vět nejužívanějších perifrází z výše uvedených.

Vazba *estar para + infinitiv*:

Lucros ainda **estão para vir**.⁶⁷ *Zisky teprve přijdou.*

É que não **estou para regressar** e ter de voltar a andar descalço.⁶⁸ *Nejsem zvědavý na to se vrátit a muset zase třít bídu s nouzí.*

⁶⁶Jindrová, J. *Perifrastické konstrukce v portugalštině*. Praha: Univerzita Karlova, r. 2016, str. 30

⁶⁷ Jindrová (2016, str. 37)

⁶⁸ *Idem, ibidem.*

Vazba *começar a + infinitiv* (sloveso *começar* překládáme jako „začínat“):

Mas, mesmo que a informação não circulasse entre os novos alunos, a escola **começa a estar preparada** para fazer o necessário acompanhamento.⁶⁹ (ukázka kombinace perifráze s rezultativní konstrukcí) *Nicméně, i kdyby ta informace nekolovala mezi novými studenty, škola začíná být připravena poskytnout nezbytný doprovod.*

Nessa altura, **estava a começar a estudar** composição, que eu não sabia.⁷⁰ (ukázka kombinace s další slovesnou perifrází s povahovědějovým významem) *Tehdy začínal studovat kompozici, o čemž já jsem nevěděl.*

„E não **comeces a falar** muito, que ainda vais para dentro do jipe.“⁷¹ „*A ne abys začal moc mluvit, nebo ještě nastoupíš do džípu.*“

Vazba *passar a + infinitiv* (nejčastěji překládáno jako „začít“ či „přejít k něčemu“):

O valor das casas duplicou e as pessoas **passaram a acreditar** que vale a pena restaurar a sua casa.⁷² *Hodnota domů se zdvojnásobila a lidé začali věřit, že stojí za to je rekonstruovat.*

Quando a lei entrar em vigor, dentro de dois meses, **passa a ser proibido** fumar em todos os lugares públicos.⁷³ (ukázka kombinace s pasivní konstrukcí) *Až zákon vstoupí v platnost, během dvou měsíců začne platit zákaz kouření na všech veřejných místech.*

Ela, nos últimos tempos em que a deixavam viver no mundo, **tinha passado a ser** uma pessoa mesmo muito estranha.⁷⁴ *V poslední době, co ji nechávali žít ve světě, se z ní stala opravdu zvláštní osoba.*

Další zmíněnou kategorií jsou slovesné perifráze s významem durativním, jež mohou vyjadřovat děj uzavřeného intervalu mezi dvěma body (globální význam durativní), nebo pouze jen část slovesného děje (parciální význam durativní) a dle této subkategorizace se odlišují i jejich výrazové prostředky. Zatímco mezi slovesné perifráze s durativním významem globálním řadíme výrazové prostředky jako *chegar e + finitní slovesný tvar (VF)*, *ir e + VF*, *pegar e + VF*, *vir e + VF*, jejichž pomocná slovesa většinou nabývají tvaru přítomného času či

⁶⁹ Jindrová (2016, str. 45)

⁷⁰ Jindrová (2016, str. 46)

⁷¹ *Idem, ibidem.*

⁷² Jindrová (2016, str.50)

⁷³ *Idem, ibidem.*

⁷⁴ Jindrová (2016, str.50)

jednoduchého perfekta a výjimečně se zde může objevit i vazba *sair + gerundium*, mezi durativní parciální řadíme pak *estar a + inf.*, *estar + gerundim*, *ir + ger.*, *vir + ger.*, *continuar a + inf.*, *continuar + ger.*, *seguir a + inf.*, *seguir + ger.*, *ficar a + inf.*, *ficar + ger.*, *levar a + inf.*, *levar + ger.*, *andar a + inf.*, *andar + ger.*, *viver a + inf.*, *viver + ger.*

Nejhojněji užívanou opisnou vazbou v evropské portugalštině je vazba *estar a + infinitiv*, jehož překlad do českého jazyka se plně odvíjí od významového slovesa.

Např.: Uma nova casa **está a nascer** sobre as dunas da península de Tróia.⁷⁵ *Na dunách na poloostrově Tróia vzniká nový dům.*

A comissão **tem estado a ouvir** os parceiros sociais e irá estudar algumas formas de rever todo este problema...⁷⁶ *Komise naslouchala a naslouchá svým sociálním partnerům a bude se zabývat možností revidovat tento problém...*

Další bohatě užívanou vazbou je *continuar a + inf.*, jenž se nejčastěji překládá jako „pokračovat v něčem“ s nominálním doplněním.

E ela **continuava a pintar-se** ...⁷⁷ *A ona se pořád malovala...*

Tenho continuado a treinar entre 30 a 40 minutos por dia.⁷⁸ *Trénoval jsem a ještě stále trénuji okolo třiceti až čtyřiceti minut denně.*

Vazba *andar a + inf.* (sloveso *andar* překládáme jako „chodit“), je další slovesnou konstrukcí, která se v portugalské mluvě často vyskytuje. Překlad této vazby do českého jazyka však závisí na významovém slovesu.

Např.:

É isso que eu **ando a estudar**.⁷⁹ *Tak tohle většinou studuji.*

Andámos a perguntar isso quarta e quinta-feira em Goma, porque nao sabíamos o que se passava.⁸⁰ *Opakovaně jsme se na to ptali ve středu a čtvrtek v Gomě, protože jsme nevěděli, co se děje.*

⁷⁵ Jindrová (2016, str. 74)

⁷⁶ Jindrová (2016, str. 75)

⁷⁷ Jindrová (2016, str. 82)

⁷⁸ *Idem, ibidem.*

⁷⁹ Jindrová (2016, str. 90)

⁸⁰ *Idem, ibidem.*

Poslední kategorii tvoří slovesné perifráze s významem terminativním, které vyjadřují závěrečnou dějovou fázi slovesa. Portugalský jazyk používá následující výrazové prostředky: *deixar de + inf.*, *parar de + inf.*, *cessar de + inf.*, *acabar de/por + inf.*, *acabar + ger.*, *terminar de/por + inf.*, *terminar + ger.*, *chegar a + inf.*, *vir a + inf.*

Jedním z nejhojněji užívaných výrazových prostředků vyjadřujícím terminativnost je bezesporu vazba *deixar de + infinitiv*, která se většinou překládá jako „přestat něco dělat“.

Např.:

Deixámos de viver num tempo e num espaço „naturais“. ⁸¹ *Přestali jsme žít v „přirozeném“ čase a prostoru.*

A bandeira azul **vai deixar de ser** o único símbolo de qualidade das praias. ⁸² *Modrá vlajka přestane být jediným symbolem kvality pláží.*

Como se o Estado **tivesse deixado de existir** no Haiti. ⁸³ *Jako by Stát přestal na Haiti existovat.*

Vazba *acabar de + inf.*, která se většinou překládá jako „skončit“/„dokončit“ s pomocí adverbialního doplnění jako „právě“, „chvíli předtím“ apod.

Např.:

Acabava de correr os melhores 100 metros da sua carreira. ⁸⁴ *Dobíhal svých nejlepších sto metrů jeho kariéry.*

Talvez por **ter acabado de enforcar** um homem. ⁸⁵ *Možná proto, že chvíli předtím uškrtil člověka.*

Vazbu *andar por + inf.* budeme nejběžněji překládat s pomocí adverbialního doplnění „nakonec“.

Např.: Tudo se encaminhou para que o município **acabasse por aprovar** o projeto. ⁸⁶ *Vše směřovalo k tomu, aby obvod nakonec ten projekt schválil.*

Dalšími běžně užívanými konstrukcemi jsou pak *chegar a + inf.* a *vir a + inf.*, které jsou překládány jako „dojít/dospět k něčemu“.

⁸¹ Jindrová (2016, str. 96)

⁸² Jindrová (2016, str. 97)

⁸³ *Idem, ibidem.*

⁸⁴ Jindrová (2016, str. 105)

⁸⁵ Jindrová (2016, str. 103)

⁸⁶ Jindrová (2016, str. 109)

Např.:

A sua identificação, porém, nunca **chegaria a ser feita**.⁸⁷ *Jeho identifikace nakonec nikdy neměla být provedena.*

Foi uma descoberta de Harry Belafonte, com que **veio a cantar** por diversas vezes.⁸⁸ *Byl to objev Harryho Belafonta, s nímž si nakonec několikrát zazpíval.*

Ve všech třech kategoriích nalezneme u konkrétních slovesných vazeb i jejich gerundiální verzi. Nutno však podotknout, že se v evropské portugalštině užívají jen málokdy, mnohem častěji se s těmito vazbami setkáme v brazilské portugalštině.

3.5 Nahrazování konjunktivu infinitivem osobním

Celou kapitolu uzavřeme pozorováním způsobu nahrazování konjunktivu infinitivní vazbou, jenž je poměrně častým jevem. Četné nahrazování se týká některých vedlejších vět konjunktivu imperfekta a konjunktivu minulého času a my se nyní podíváme na konkrétní příklady.

Konjunktiv minulého času, který je tvořen slovesem *ter* ve tvaru konjunktivu přítomného času v příslušné osobě a přičestím minulém významového slovesa, vyjadřuje předčasnost k přítomnosti v závislých větách.⁸⁹ Konjunktiv minulého času tak může být ve vedlejších větách podmětných nahrazen infinitivem osobním složeným (minulým) a to následujícím způsobem:

- Duvido que **tenha estado** aqui a tempo.⁹⁰ *Pochybují, že tady byl včas.*
Duvido **ter estado** aqui a tempo. *Pochybují, že tady byl včas.*
- É provável que não **tenhas conseguido** fazê-lo.⁹¹ *Je pravděpodobné, že se ti to nepovedlo.*
- É provável que não **teres conseguido** fazê-lo. *Je pravděpodobné, že se ti to nepovedlo.*

Jak si můžeme všimnout, při nahrazování nám mizí spojovací výraz *que*.

⁸⁷ Jindrová (2016, str. 113)

⁸⁸ Jindrová (2016, str. 114)

⁸⁹ Jindrová, Jaroslava; Mlýnková, Schalková. *Portugalština*. Leda, 2014, str. 299

⁹⁰ *Idem, ibidem.*

⁹¹ *Idem, ibidem.*

Dalším nahraditelným konjunktivem za infinitiv osobní je konjunktiv imperfekta, který je tvořen z tvaru 3. osoby plurálu minulého času jednoduchého nahrazením koncovek *-aram* (1. konjug. třída), *-eram* (2. konjug. třída) a *-iram* (3. konjug. třída) za příslušné koncovky *-asse*, *-esse*, *-isse*. Konjunktiv imperfekta se užívá pro vyjádření současnosti v minulosti a následnosti, a především jeho adverbialní vedlejší věty účelové bývají nahrazovány infinitivem osobním prostým. Infinitivní vazba nemůže být realizována po slovese *querer* a jemu významově podobných.

Např.:

- Exortava os companheiros a que **continuassem** a resistência.⁹² *Vyzýval společníky, ať pokračují v odporu.*
Exortava os companheiros a **continuarem** a resistência. *Vyzýval společníky, ať pokračují v odporu.*

K nahrazování však dochází i u dalších typů vedlejších vět, jako např.:

- Precisava dalguém que me **ajudasse**.⁹³ *Potřeboval jsem někoho, kdo by mi pomohl.*
Precisava dalguém para me **ajudar**. *Potřeboval jsem někoho, kdo by mi pomohl.*
- Duvidava que **fosse** verdade.⁹⁴ *Pochyboval jsem, že je to pravda.*
Duvidava **ser** verdade. *Pochyboval jsem, že je to pravda.*

4 Klasifikace španělského infinitivu

V této části bakalářské práce se budeme zabývat způsoby tvoření a užitím infinitivu ve španělském jazyce, přičemž budeme zkoumat stejné oblasti jako u portugalštiny a výslednicí nám pak bude jejich vzájemné porovnání. Při úvodní klasifikaci španělského infinitivu budeme nejvíce vycházet z poznatků gramatiky *Nueva gramática de la lengua española* (Real Academia Española, 2010).

Španělský infinitiv se řadí mezi neosobní formy slovesa a je považován za základní slovesný tvar, který sám o sobě nenese informaci mluvnických kategorií (osoba, číslo, čas a způsob).

⁹² Konupková, Radka. *O emprego do modo conjuntivo*. Diplomová práce. 2007, str. 7

⁹³ Jindrová (2014, str. 319)

⁹⁴ Jindrová (2014, str. 319)

Infinitiv, stejně jako gerundium, připouští dvě formy. Rozlišujeme infinitiv jednoduchý (infinitivo simple) a složený (infinitivo compuesto).

Infinitiv jednoduchý se nachází v základním tvaru slovesa se zakončeními podle slovesných tříd na *-ar* (cantar), *-er* (comer), *-ir* (vivir). Infinitiv složený (též nazývaný jako minulý) se tvoří z pomocného slovesa *haber* a přičestí minulého významového slovesa.

Sloveso *acompañar* (doprovodit)

Infinitiv jednoduchý	Infinitiv složený (minulý)
acompañar	haber acompañado

Oba zmíněné infinitivy se mohou nacházet, na rozdíl od portugalského, pouze v neflektivních formách, což znamená, že se k nim nepřidávají žádné koncovky a jejich tvar je tak pro každou osobu singuláru a plurálu shodný.

Oba infinitivní tvary se stejně jako v portugalštině vztahují k jiným časovým rovinám. Zatímco infinitiv jednoduchý vyjadřuje současnost a následnost, infinitiv složený vyjadřuje předčasnost k ukončeným dějům.

Např.:

Siento no poder hablar contigo. *Lituji, že s tebou nemohu mluvit.*

Siento no haber podido hablar contigo. *Lituji, že jsem s tebou nemohl mluvit.*

Nicméně je důležité zmínit, že na rozdíl od ostatních románských jazyků, se mohou „zaměřovat s nepatrnými významovými změnami, a to za přítomnosti určitých komplementů různých kategorií, inherentně vyjadřujících význam retrospektivní povahy.”⁹⁵

Gramatika Španělské akademie zmiňuje následující příklady:

Despues de llegar/ Despues de haber llegado.

Culpable de recibir / Culpable de haber recibido un soborno.

Gracias por venir / Gracias por haber venido.

Castigado por faltarle / Castigado por haberle faltado el respeto.

⁹⁵ Real Academia Española: *Nueva Gramática de la lengua española*. España, 2010, str. 497: “el infinitivo simple puede alternar en español con el compuesto con solo leves diferencias de significado, en los complementos de las categorías que expresan inherentemente significaciones de naturaleza retrospectiva”

Španělský infinitiv, stejně jako portugalský, rozlišuje slovesný rod činný (aktivní) a trpný (pasivní). Pasivní forma je u infinitivu jednoduchého tvořena pomocí slovesa *ser* (být) a participia významového slovesa (např. *ser acompañado/a*).

U infinitivu složeného je tvořen spojením slovesa *haber*, participia slovesa *ser* a participia významového slovesa (např. *haber sido acompañado/a*).

Takovou poslední zajímavou otázkou této kapitoly je to, zdali se dá v souvislosti se španělským infinitivem hovořit o tzv. „infinitivo personal“. Již jsme si řekli, že ve španělštině neexistuje flektivní forma infinitivu, nicméně některé lingvistické studie se domnívají, že to nemusí nutně znamenat neexistenci „osobního infinitivu“. V zásadě nazývají infinitiv osobním, pakliže má svůj vlastní podmět, ať už vyjádřený či nevyjádřený.

Příklad věty s vyjádřeným podmětem:

Pese a estar enfermos sus padres, sus primos no fueron a visitarlos.⁹⁶

(Apesar de ficarem/estarem doentes os seus pais, os seus primos não foram visitá-los.)

I když byli jejich rodiče nemocní, jejich bratrance je nenavštěvovali.

Příklad věty s nevyjádřeným podmětem:

El profesor les mandó (ellos/ellas) responder a la pregunta.⁹⁷

(O professor mandou-lhes (eles/elas) responder (responderem) à pergunta.)

Učitel jim nařídil odpovědět na otázku.

4.1 Infinitivní věty ve španělštině

Španělský infinitiv může být, stejně jako portugalský, jak nominální, tak slovesné povahy. Nominální infinitiv se tradičně ve španělském jazyce dělí do dvou skupin, přičemž jedna z nich je syntaktické a druhá lexikální povahy. Nominální infinitiv syntaktické povahy představuje slovesa, která se však mohou příležitostně, v určitých kontextech, chovat jako substantiva. Příkladem je věta: **El ladrar** continuo de los perros resultaba molesto.⁹⁸ Zvláště se objevují s neakuzativními slovesy a jsou velice často doprovázeny adjektivy jako *constante*, *continuo*, *frecuente*, *incesante* a jim podobnými. Oproti tomu nominální infinitiv lexikální povahy (též nazývaný jako „falešný infinitiv“) představuje plnohodnotná substantiva, jež jsou ve slovnících

⁹⁶ Francisco José Fidalgo Enríquez: ¿Infinitivo personal en español?, Universidade da Beira Interior, str. 63

⁹⁷ Francisco José Fidalgo Enríquez (str. 64)

⁹⁸ Real Academia Española: *Nueva Gramática de la lengua española*. España, 2010, str. 494

uváděny jako běžná jména, která obsahují určité syntaktické a morfologické vlastnosti, zejména pak tvoření plurálu. Řadíme sem slovesa jako: *amanecer, andar, anochecer, cantar, haber, parecer, pesar, poder, sentir* a další.⁹⁹

Infinitivy slovesné povahy tvoří slovesné skupiny, a proto jsou utvářeny s komplementy vlastní slovesu (přímých, nepřímých, příslovečného určení, atd.). Objevují se v celé řadě nezávislých vět, ale především v závislých větách vedlejších a slovesných perifrázích, které budou předmětem našeho zkoumání v následujících kapitolách.

4.2 Infinitiv a jeho syntaktická funkce ve vedlejších větách

Tradiční španělská gramatika hovoří o rozdělení vedlejších vět substantivních (resp. kompletivních), adverbialních a adjektivních (resp. vztažných). Podobně jako v portugalském jazyce i zde může infinitiv zastávat různé funkce. Naším prvním předmětem zájmu bude funkce infinitivu ve vedlejších větách substantivních. V této kapitole budeme vycházet především z poznatků gramatiky *Las formas no personales del verbo* (Teresa María Rodríguez Ramalle, 2008).

Vedlejší věty substantivní ve španělštině můžeme stejně jako v portugalské rozlišovat dle slovního druhu věty řídicí, jenž může být:

Substantivem

Tuvo la oportunidad de ir a la universidad.¹⁰⁰ *Měl možnost jít na univerzitu.*

Adjektivem

Esa historia es imposible de olvidar.¹⁰¹ *Ten příběh nelze zapomenout.*

Slovesem

Quiero comer una paella este fin de semana.¹⁰² *Tento víkend si chci dát paellu.*

Vedlejší věty substantivní (oraciones subordinadas sustantivas) se dále klasifikují podle syntaktické funkce jádra věty řídicí. Nyní si jednotlivé funkce rozebereme.

⁹⁹ Real Academia Española (2010, str. 495)

¹⁰⁰ Zabala, Leticia Suárez: *La cláusula de infinitivo en inglés y español*. Universidad de Oviedo, 2015, str. 16

¹⁰¹ *Idem, ibidem.*

¹⁰² *Idem, ibidem.*

Vedlejší věta podmětná

Jako první si uvedeme španělský infinitiv ve funkci podmětu. Mezi nejdůležitější slovesa, která uvozují infinitivní věty podmětné, řadíme intransitivní tzv. psychologická slovesa (vyjadřující emoce či duševní stav), tranzitivní různých významů (především pak příčinná), dále kopulativní skupinu, které zastupuje sloveso *ser*, po kterém následuje substantivum či adjektivum a přísudky, nesoucí význam zákazu či nějakého nařízení.

Nyní si uvedeme několik příkladů ke všem zmíněným skupinám.

Mezi slovesa psychologická patří např.: *aburrir, alegrar, desesperar, divertir, entusiasmar, fastidiar, gustar, importar, interesar, molestar, preocupar, sorprender* a jim podobná.

Me gusta desplazarme por la ciudad en bicicleta.¹⁰³ *Libí se mi pohybovat se po městě na kole.*

Do sloves tranzitivních příčinných řadíme např.: *arreglar, aumentar, mejorar, ocasionar, resolver, simplificar, vulnerar* a další. Ve větách tohoto typu stojí infinitiv ve funkci podmětu v preverbální pozici. Příkladovou větou může být:

Comer grasa aumenta los riesgos de sufrir un infarto.¹⁰⁴ *Konzumace tuku zvyšuje riziko infarktu.*

Předposlední zmíněnou skupinou je ta, kde se sloveso *ser* pojí se substantivy či adjektivy, a přestože se infinitiv nachází až za jménem, chová se jako podmět kopulativní věty. Běžně užívanými substantivy jsou např. *un problema, un sacrificio, una tontería*, adjektivy pak např. *agradable, conveniente, fácil, interesante* a další.

Es una tontería renunciar a los amigos. *Je hloupost vzdát se přátel.*

Es fácil hablar en público. *Je snadné mluvit na veřejnosti.*

Poslední skupinu tvoří slovesa jako *animar, ayudar, forzar, incitar, invitar, obligar* a další, která v sobě implikují zákaz nebo nařízení.

Trabajar en un circo la obliga a pasar largas temporadas fuera de su casa.¹⁰⁵ *Pracovat v cirkusu ji nutí trávit dlouhé časy daleko od domova.*

¹⁰³ Ramalle, Teresa María Rodríguez: Las formas no personales del verbo. Madrid, 2008, str. 32

¹⁰⁴ Ramalle, Teresa María Rodríguez (2008, str. 33)

¹⁰⁵ Ramalle, Teresa María Rodríguez, 2008, str. 33

Vedlejší věta atributivní

Infinitiv, dle Španělské královské akademie, může zastávat v kopulativní větě pozici jmenného přísudku. Příkladem atributivních infinitivů pak může být např. *Querer es poder, El destino del hombre es trabajar*.¹⁰⁶ Nicméně zde mezi jazykovědci nastává názorový nesoulad, kdy někteří (např. María Luisa Hernanz, 1999) tvrdí, že některé atributivní konstrukce jsou v podstatě infinitivy ve funkci podmětu. Hernanz proto navrhuje způsob, jakým rozlišovat tyto jednotlivé funkce infinitivu a to tak, že pokud se infinitiv v atributivní pozici dá zaměnit a stát v pozici podmětu, jedná se o infinitiv ve funkci podmětu (např. *Lo que más me gusta es cantar. Cantar es lo que más me gusta.*). Pakliže záměna nebude možná, bude infinitiv v kopulativní větě plnit funkci jmenného přísudku, jako např. *Esto sí que es vivir bien*.¹⁰⁷

Infinitiv se dále může nacházet ve funkci přímého či předložkou řízeného předmětu, jenž se pojí s určitými druhy slovesných predikátů, které si nyní popíšeme.

Vedlejší věta předmětná přímá/předložkou řízená

První skupina sloves vyjadřuje mluvu/řeč a řadíme sem např. *asegurar, confesar, decir, declarar, reconocer, repetir, relatar* a jim podobná.

Pedro nos **aseguró haber** roto con María dos meses atrás.¹⁰⁸ *Petr nás ujistil, že se s Marií před dvěma měsíci rozešel.*

Další skupinu sloves tvoří např. *aconsejar, animar, ayudar, exigir, forzar, invitar, impedir, obligar, ordenar, permitir, recomendar, prohibir* a další. Řadíme sem slovesa, která vyjadřují zákaz, nařízení či nějaký vliv.

Pedro me permitió regresar el siguiente día y continuar con el trabajo.¹⁰⁹ *Pedro mi dovolil vrátit se další den a pokračovat v práci.*

Předposlední skupinu, stejně jako u podmětných vět vedlejších, tvoří psychologická slovesa. Opět si uvedeme několik příkladů: *ansiar, arriesgarse a, avergonzarse de, confiar en, contenerse con, desear, odiar, molestar en, preocuparse de, sentir, temer* a další.

¹⁰⁶ *Idem, ibidem*, str. 34

¹⁰⁷ *Idem, ibidem*, str. 35

¹⁰⁸ *Idem, ibidem*, str. 35

¹⁰⁹ Ramalle, Teresa María Rodríguez, 2008, str. 36

María desea llegar pronto.¹¹⁰ *Marie si přeje dorazit brzy.*

V poslední řadě zmíníme predikáty jako *explicar, dudar, indicar, preguntar, saber*, jenž se objevují s tázací větou nepřímou, která je uvozena spojkou *si* nebo tázacím zájmenem.

No sé si ir contigo o esperar a mi novio e irme con él.¹¹¹ *Nevím, jestli mám jít s tebou, nebo počkat na svého přítele a jít s ním.*

Vedlejší věta přívlastková

Infinitiv se může dále nacházet ve funkci přívlastku, kdy hovoříme o dvou typech řídicích substantiv. Buď se jedná o substantiva odvozená od sloves (deverbální substantiva), která obsahují substantiva vyjadřující zákaz/nařízení (např. *obligación, permiso*), řeč (*confesión, insinuación*) či psychický stav (*deseo, temor*) nebo se hovoří o substantivech odvozených od adjektiv.

V prvním případě bývá substantivum s infinitivem spojen předložkou *de*, substantiva odvozena od adjektiv pak nejběžněji předložkou *de* či *por*.

El ridículo deseo de dominar el mundo me hace reír.¹¹² *To směšné přání dominovat světu mě rozesmívá.*

La enorme tristeza de decirse adiós una vez más inundó a todos.¹¹³ *Ohromný smutek z loučení opět každého zaplavil.*

Další možnou funkcí infinitivu je funkce valenčního doplnění adjektiva, kdy hovoříme o adjektivech odvozených za 1) od sloves vyjadřující duševní rozpoložení podmětu (např. *aburrido, cansado, responsable*), za 2) od substantiv (např. *seguro*) či zde nalézáme velkou skupinu adjektiv, která nejsou primárně valenční, tzn. nevyžadují komplement (např. *bueno, dulce, malo, digno, raro*).

Juan está sorprendido de ser tan inocente y es que todos consiguen engañarle.¹¹⁴ *Juan je překvapený tím, jak je nevinný a jak ho všichni dokáží oklamat.*

Es una persona digna de imitar.¹¹⁵ *Je to osoba hodna nápodoby.*

¹¹⁰ *Idem, ibidem*, str. 37

¹¹¹ *Idem, ibidem*.

¹¹² Hálková (2010, str. 15)

¹¹³ Ramalle, Teresa María Rodríguez, 2008, str. 43

¹¹⁴ *Idem, ibidem*, str. 45

¹¹⁵ *Idem, ibidem*, str. 46

Poslední funkcí infinitivu, kterou v rámci vedlejších vět substantivních zmíníme, bude funkce doplňku. Infinitiv v této funkci budeme nejčastěji nalézat ve větách s příčinnými slovesy (především *hacer, mandar, dejar*) a slovesy smyslového vnímání (např. *oír*).

Según la opinión pública, el presidente mandó asesinar a la candidata.¹¹⁶ *Dle veřejného mínění prezident nařídil zavraždit kandidátku.*

Vedlejší věty adverbiální (oraciones subordinadas adverbiales)

Další skupinou, zkoumanou v části o portugalském infinitivu, je užití infinitivu ve vedlejších větách příslovečného určení. Sémanticky nejsou určeny přísudkem věty řídící a syntakticky se chovají stejně jako adverbium, nesoucí však různé významy. Řadíme sem příslovečné určení času, způsobu, podmínky, příčiny, přípustky, účelu a účinku.

Ve vedlejších větách:

- časových se nejvíce setkáme s předložkami jako *a, antes de, después de, luego de, hasta, tras*.

Estudiaré después de comer.¹¹⁷ *Po jídle se budu učit.*

- způsobových se pak nejčastěji objevují s předložkami jako *sin, además de*
- Pasaron de largo sin saludar. *Prošli kolem, aniž by pozdravili.*

- příčinných pak s předložkami *por, de*

No puedo hacerlo por no tener dinero. *Nemůžu to udělat, protože nemám peníze.*

- podmínkových s předložkami *de, con, a, para, con la condición de, a condición de, con tal de*

De/Con llegar la primera, ganarías la medalla. *Pokud přijdeš první, vyhraješ medaili.*

- přípustkových s předložkou *con, para*

Con tener tanto dinero, vive miserablemente.¹¹⁸ *I přestože má tolik peněz, žije mizerně.*

- účelových s předložkami *para*

Usa esta crema para tener una piel más joven.¹¹⁹ *Používej tento krém, abys měl mladší pleť.*

- účinkových s předložkami *de, como para*

Está el mundo como para derrochar la comida.¹²⁰ *Je to svět, aby mrhal jídlem.*

¹¹⁶ *Idem, ibidem*, str. 40

¹¹⁷ Zabala, Leticia Suárez (2015, str. 18)

¹¹⁸ Hálková (2010, str. 19)

¹¹⁹ Ramalle, Teresa María Rodríguez (2008, str. 51)

¹²⁰ Zabala, Leticia Suárez (2015, str. 18)

Poslední zkoumanou oblastí jsou vedlejší věty vztažné (oraciones subordinadas adjetivas o de relativo), v nichž se infinitiv také může objevovat, ačkoliv s několika omezeními. Antecedentem infinitivu zpravidla bývá determinant či kvantifikátor (*unos, algunos, muchos, bastantes, varios, dos, tres*) jako například ve větě: Tengo mucho que aprender (*Musím se hodně naučit*). Nominální skupiny s členy neurčitými (*un libro*) či bez determinantu (*libro*) připouštějí infinitiv ve chvíli, kdy se jedná o nejasnou, nerozpoznatelnou interpretaci, jenž je často součástí nereálných či negativních kontextů. Nejčastěji je nalezneme v kombinaci se slovesy jako *haber, tener, buscar* či *necesitar*.

Např. No había alimentos que comer. *Nebylo nic k jídlu.*

4.3 Aspektuální perifráze infinitivní ve španělštině

V této kapitole se budeme zabývat slovesnými perifrázemi aspektuálními, o kterých již ze stejnojmenné kapitoly portugalské části víme, že jejich základní definicí je konstrukce, která se skládá z pomocného slovesa a neurčitého slovesného tvaru (infinitivu, gerundia či participia). Na toto téma z pohledu španělštiny budeme nejčastěji vycházet z poznatků Torrege (*Los verbos auxiliares. Las perífrasis verbales de infinitivo*, 1999) obohacené o postřehy Zavadila a Čermáka (*Mluvnice současné španělštiny*, 2010).

Slovesné perifráze s infinitivem jsou nejpočetnější skupinou, kterou z hlediska významu dělíme na perifráze modální (způsobová) a aspektuální, která vyjadřují děj, činnost.

Povaha slovesného děje pomocí slovesných perifrází může vyjadřovat fázové, kvantitativní a rezultativní významy. Stejně jako v portugalské hovoříme při základním dělení fázovosti o perifrastických konstrukcích s významem ingresivním (počátečním), durativním (průběhovým) a terminativním (koncovým). Podkategorie tohoto základního dělení pak vyjadřují i další procesy, jako například ty, které začínají těsně po začátku určitého děje či jeho opakování.

V souvislosti s aspektuálními perifrázemi je nutné zmínit dvě zásadní pravidla. Tato skupina je nekombinovatelná s infinitivem složeným, neboť vyjadřuje ukončené či perfektní děje. S pomocnými slovesy imperfektními či ingresivními by si pak tato kombinace odporovala. Druhá zásadní skutečnost je ta, že až na perifráze *soler + inf.* a *acabar de + inf.* ve významu bezprostřední

minulosti, jsou tyto perifráze kompatibilní s rozkazem. Můžeme jimi vyjádřit rozkaz k započetí, obnovení či ukončení děje.

Mezi výrazové prostředky ingresivních perifrází ve španělštině patří nejčastěji *empezar a/por + infinitiv*, *comenzar a/por + infinitiv*, *ponerse a + infinitiv*, *echar a + infinitiv*, *echarse + infinitiv*, *romper a + infinitiv*, *estar por + infinitiv*, *estar para + infinitiv*, *estar a punto de + infinitiv*, *ir a + infinitiv*, *principiar a/por + infinitiv* a další.

Např. *Empecé a sacar los muebles.*¹²¹ *Začal jsem si vybírat nábytek.*

Mezi slovesné perifráze s durativním významem globálním, jež připouštějí finitní tvary, řadíme výrazové prostředky jako *llegar y + finitní slovesný tvar (VF)*, *ir y + VF*, *coger y + VF*, *venir y + VF*, jejichž pomocná slovesa většinou nabývají tvaru přítomného času či jednoduchého perfekta a může se zde výjimečně objevit vazba *salir + gerundium*. Mezi durativní parciální řadíme pak perifráze jako *estar + ger.*, *ir + ger.*, *venir + ger.*, *continuar + ger.*, *seguir + ger.*, *proseguir + ger.*, *llevar + ger.*, *andar + ger.*

Např. *Va y me dice que le ayude.*¹²² *Přichází a říká mi, abych mu pomohl.*

Todavía sigue mirando el fútbol. Stále sleduje fotbal.

Poslední kategorii tvoří slovesné perifráze s významem terminativním, kde španělština užívá následující výrazové prostředky: *dejar de + inf.*, *parar de + inf.*, *cesar de + inf.*, *acabar de/por + inf.*, *concluir de + infinitiv*, *terminar de/por + inf.*, *llegar a + inf.*, *venir a/de + inf.*

Např. *Hace un mes que dejó de estudiar. Před měsícem přestal studovat.*

5 Porovnání portugalského a španělského infinitivu

V poslední kapitole této práce se budeme zabývat porovnáním portugalského a španělského infinitivu jednotlivých oblastí, které jsme doposud zkoumali a pokusíme se specifikovat podobnosti a určit zásadní odlišnosti užití v obou jazycích. Soustředíme se na užití flektivního tvaru v portugalštině a jeho alternací ve španělštině, na srovnání kompletivních vět substantivních v infinitivních a finitních formách a v poslední řadě se zaměříme na slovesné perifráze jednotlivých významů.

¹²¹ Hálková (2010, str. 33)

¹²² příkladová věta z Mluvnice současné španělštiny (2010)

První zkoumanou oblastí portugalského a španělského infinitivu byla v naší práci obecná klasifikace jednotlivých typů, které se v těchto jazycích vyskytují. S platností lze říci, že jak portugalština, tak španělština nabízí typ infinitivu prostého (jednoduchého) a složeného (minulého), jejichž tvoření a užití (jak aktivního, tak pasivního rodu) je v zásadě totožné. Nicméně každý z těchto jazyků nabízí další jevy, které v tom druhém nenalezneme. Na rozdíl od portugalštiny může ve španělštině v určitých případech docházet k záměně infinitivu jednoduchého a složeného. Jednotlivé situace, které umožňují záměnu, jsme si již vysvětlili v kapitole klasifikace španělského infinitivu (str. 30), proto se rovnou přesuneme k jednoznačně nejzásadnějšímu rozdílu porovnávaných infinitivů, jímž je existence flektivní formy v portugalštině. Nejen, že tato forma nabízí rozsáhlejší oblast užití, ale je tak raritní, že se s ním mimo tento jazyk (a jazyk galicijský) v žádném dalším románském jazyce nesetkáme. My se nyní zaměříme na to, jakým způsobem řeší španělština flektivní formu infinitivu, kterou sama nevládní, v kompletivních (substantivních) větách, které samy o sobě byly naším dalším předmětem zkoumání. Než se však zaměříme na alternaci flektivního infinitivu v portugalštině za jiné slovesné způsoby ve španělštině, zopakujeme a popíšeme si základní poznatky o kompletivních větách substantivních těchto jazyků. Zajímat nás bude také to, v jakých případech obecně se upřednostňují infinitivní a kdy naopak finitní konstrukce.

Jak jsme se již dozvěděli dříve, kompletivní věty substantivní mohou být tvořeny dvěma základními syntaktickými způsoby. Prvním je sloveso v infinitivní formě (N *de* + infinitiv), druhým je finitní věta (N (*de*) *que*). Nyní si ukážeme příkladové věty jednotlivých konstrukcí.

Infinitivní konstrukce: Não gosto de ideia de ir para a tua casa. / La idea de ir a tu casa no me gusta.¹²³ *Nelíbí se mi představa jít k tobě domů.*

Finitní konstrukce: Não gosto de ideia de que vás para a minha casa. / La idea de que vayas a mi casa tampoco me gusta.¹²⁴ *Nelíbí se mi představa, že jdeš ke mně domů.*

V práci Antona Granvika (2016) se dozvídáme, že shoda mezi portugalštinou a španělštinou ohledně substantiv, jež nejčastěji fungují jako jádro kompletivních vět, jako například *idea/ideia*, *convicción/convicção*, *conclusión/conclusão*, *impresión/impresão* je ve finitních konstrukcích větší než kupříkladu *necesidad/necessidade*, *posibilidad/possibilidade*, *obligación/obrigação* v infinitivních konstrukcích.¹²⁵

¹²³ Granvik, Anton: *Oraciones completivas de sustantivo en español y portugués: ¿infinitivo u oración finita?*, 2016, str. 105

¹²⁴ *Idem, ibidem.*

¹²⁵ Granvik, Anton (2016, str. 106)

V obecné otázce užití infinitivních či finitivních konstrukcí je důležité zmínit, že ačkoliv dochází k jejich zaměňování a nalézají se mezi nimi určitá spřízněnost, nejsou ekvivalentní, tzn. nemají stejný účinek. Liší se nejen formální stránkou, ale i významem a funkcí diskurzu. Finitivní konstrukce jsou více spjaté s epistemickými úsudky a představami o realitě. Oproti tomu infinitivní konstrukce sami o sobě neuvádí žádnou konkrétní událost, jejíž realita by se dala hodnotit.

Infinitivní věty vedlejší se odlišují svým nižším stupněm nezávislosti prakticky ve všech aspektech, to znamená, že mohou být považovány za podřízené ve vztahu k větě hlavní. Naproti tomu finitivní věty jsou téměř na stejné úrovni jako hlavní věta, pokud jde o složitost, nezávislost a koncepční význačnost. Klíčová otázka vztahu mezi větou hlavní a podřízenou byla vždy považována za stěžejní pro výběr typu podřízené věty. Zatímco ve španělštině s uvedením podmětu, který není koreferenční, je nezbytné uchýlit se k větě finitivní, v portugalštině, jak uvádí Raposo, ve větách infinitivních konkordančních bez flexe podmět obvykle nemůže být vyjádřen.

Ve španělštině se mezi predikáty, které se vyskytují v kompletivních větách finitivních (v subjunktivu) a infinitivních nachází skupina sloves, která vyjadřuje vliv. Tzn. věta typu *Te permito que vayas* je synonymní k větě *Te permito ir (Dovoluji ti jít)*. Naproti tomu stojí skupiny sloves, která se typicky objevují v indikativu. Smyslová slovesa v infinitivních komplementech běžně vyjadřují činy/události (*Veíamos enojarse a la gente*), zatímco ve vedlejších větách substantivních s finitivní formou, které korespondují s těmito infinitivními, vyjadřují hodnotící úsudky, situace a stavy věcí, kterých si někdo všiml (*Veíamos que la gente se enojaba*).

Slovesa smyslová (*ver*), poznávací (*saber*) a slovesa mluvy (*decir*) formují slabé intraorální vazby, zatímco slovesa modální a slovesa vlivu (*causar, prevenir, prohibir*) tvoří silné vazby mezi větami. Z toho důvodu se často modální slovesa považují za pomocná a kombinují se s infinitivními komplementy, utvářející perifrastické struktury, zatímco slovesa smyslová, poznávací a slovesa mluvy upřednostňují věty se slovesy ve finitivní formě.

Tyto poznatky bychom mohli shrnout v závěr, který říká, že užití infinitivu bude častější u koreferenčních podmětů a užití finitivní formy, pakliže bude věta podřízená uvádět nový podmět.

Dále pak, že užití infinitivu bude častější s modálními substantivy a substantivy vlivu, jež jsou sémanticky kompatibilní se způsobem subjunktivu, zatímco užití finitivní formy bude častěji u substantiv smyslových, poznávacích a substantiv mluvy.

Výsledek analyzovaných substantiv obou jazyků v práci Granvika (2016) naznačuje, že portugalština více upřednostňuje finitní věty kompletivní nežli španělština. Rozdílem by mohla být skutečnost, že množství substantiv ve španělštině, která nepředstavují žádnou preferenci je mnohem větší nežli v portugalštině.

Vzhledem k existenci flektivní formy infinitivu v portugalštině je toto zjištění poněkud překvapující, neboť bychom mohli předpokládat, že kvůli jeho existenci se bude uchýlovat ke kompletivním finitním větám méně.

Další výslednicí z výše uvedených poznatků by také mohlo být to, že za volbou mezi infinitivní či finitní větou není primárně přítomnost či absence klíčových podmětů ve větě hlavní a větě vedlejší, ale spíše samotné substantivum, resp. to, o jaký typ substantiva se jedná.

Podle autorky Hernanz (1999) predikáty, které vyjadřují vůli a vliv a řídí subjunktiv, se mohou jednoduše kombinovat s komplementy infinitivními, zatímco smyslové predikáty a ty, které vyjadřují mluvu, jež se kombinují s komplementy v indikativu běžně infinitiv nepřipouští. Její tvrzení spočívá v tom, že existuje kompatibilita mezi komplementy finitními v subjunktivu a komplementy infinitivními, protože subjunktiv nepředstavuje plný slovesný způsob ve stejném měřítku jako indikativ.

Ze studie Vázquez (2012) nám vychází najevo, že v případě užití portugalské flektivní formy infinitivu v kompletivních větách substantivních, se španělština nejběžněji uchyluje k užití subjunktivu, indikativu nebo k samotnému infinitivnímu tvaru. Pakliže se jedná o slovesa deklarativní, poznávací, úsudková či slovesa, která vyjadřují mluvu, uchýlí se španělština k užití subjunktivu. V případě sloves modálních a intranzitivních naopak upřednostní užití indikativu. Může také zvolit infinitivní formu, ale k tomuto typu nahrazování příliš nedochází. Na závěr se podíváme na několik příkladů nahrazování v různých syntaktických funkcích.

Portugalština: É preciso saírdes cedo.¹²⁶ (flektivní infinitiv)

Španělština: Es preciso salir nosotros temprano./Es preciso que salgáis temprano.¹²⁷(užití infinitivní formy či subjunktivu)

Portugalština: Declaramos sermos galegos.¹²⁸ (flektivní infinitiv)

Španělština: Declaramos ser/que somos gallegos.¹²⁹ (užití infinitivní formy či indikativu)

¹²⁶ Vázquez (2012, str. 128)

¹²⁷ *Idem, ibidem.*

¹²⁸ Vázquez (2012, str. 129)

¹²⁹ *Idem, ibidem.*

Poslední oblastí porovnání této práce je užití portugalského a španělského infinitivu ve slovesných perifrázích aspektuálních s durativním významem, neboť v nich nalzáme jednu ze zásadních odlišností. Na rozdíl od portugalštiny, která připouští především infinitivní, méně pak gerundiální vazby, španělština v takovéto konstrukci infinitiv nepřipouští. Namísto infinitivu zde nalezneme konstrukce s gerundium, což se spíše blíží brazilské portugalštině.

Jak již bylo řečeno, nejhojněji užívanou konstrukcí durativního významu v portugalštině je *estar a + infinitiv*. Ekvivalentem pro španělštinu je pak vazba *estar + gerundium*.

O presidente está a falar. x El presidente está hablando. *Prezident hovoří.*

6 Závěr

V této práci jsme se zabývali primárně problematikou infinitivu v portugalském jazyce, přičemž naším cílem bylo toto téma uchopit pomocí obecné klasifikace, definováním jednotlivých typů a následně pozorováním užití infinitivu v konkrétních oblastech jako v řadě vedlejších vět a některých slovesných perifrázích. Abychom dospěli ještě k lepšímu pochopení, rozhodli jsme se pro srovnání s dalším románským jazykem, španělštinou, kde jsme aplikovali stejný postup. Na základě podobnosti obou jazyků jsme předpokládali, že se ve většině případů budou porovnávané infinitivy v otázce tvoření a užití shodovat. Ačkoliv jsme během této práce dospěli k několika zásadním odlišnostem, s jistotou můžeme říct, že se náš předpoklad naplnil.

V poslední srovnávací části jsme se snažili vycházet ze zkoumaných oblastí předešlých kapitol a následně vyzdvihnout ty oblasti, které nabízely pro srovnání nejpodstatnější rozdíly. Tyto odlišnosti jsme se snažili popsat a za pomoci příkladových vět vzájemně definovat. Existence flektivního tvaru portugalského infinitivu tvoří zásadní rozdíl mezi jednotlivými jazyky a tuto skutečnost jsme se snažili pozorovat v rámci kompletivních vět substantivních, které jsou samy o sobě podstatnou částí naší práce. V této části nám šlo primárně o to zjistit, čím je flektivní tvar infinitivu v portugalské nahrazován ve španělštině. Došli jsme k závěru, že španělština nabízí dva typy nahrazení s ohledem na to, o jaký druh slovesa se jedná. Flektivní infinitiv v portugalské tak může být ve španělštině nahrazen subjunktivem či indikativem. Méně častým nahrazováním je pak ještě užití samotné infinitivní formy. V rámci správného užití kompletivních vět infinitivních či finitivních obecně jsme se dozvěděli, že užití infinitivu bude častější u vět s koreferenčními podmínkami a užití finitivní formy, pakliže bude věta vedlejší uvádět nový podmět. Také jsme došli k závěru, že užití infinitivu bude častější u modálních substantiv a substantiv vlivu, jež jsou sémanticky kompatibilní se způsobem subjunktivu, zatímco užití finitivní formy bude častější u substantiv smyslových, poznávacích a substantiv mluvy. Zajímavostí, na kterou jsme přišli, je pak bezpochyby poznání, že i přes existenci flektivního infinitivu portugalská upřednostňuje kompletivní věty finitivní více než španělština.

Poslední oblast naší práce se týkala slovesných perifrází aspektuálních, kde jsme si opět potvrdili náš předpoklad o podobném tvoření a užití těchto konstrukcí jak v portugalském, tak španělském jazyce. I přesto, že se oba systémy velice podobají, nutno zmínit, že španělština mnohem častěji upřednostňuje konstrukce s gerundiem, které evropská portugalská zná, ale téměř vůbec nepoužívá.

Cílem této práce bylo ucelené a přehledné vyjasnění základního užívání infinitivů a tím vytvoření jakési příručky, která nám usnadní orientovat se v tomto tématu a věříme, že jsme vytyčený cíl splnili.

7 Zdroje

Primární

- BECHARA, E., 2001, *Moderna gramática portuguesa*, Rio de Janeiro, Editora Lucerna.
- BOSQUE Ignacio - DEMONTE Violeta, *Gramática descriptiva de la lengua española*, Madrid, Espasa Calpe.
- CUNHA, C.; CINTRA, L., 1999, *Nova Gramática do Português Contemporâneo*, Lisabon, João Sá da Costa.
- CUNHA, C.; CINTRA, L., 1998, *Breve Gramática do Português Contemporâneo*, Lisabon, João Sá da Costa.
- ČERMÁK, F.; 2011, *Jazyk a jazykověda. Přehled a slovníky*. Praha, Karolinum.
- HERNANZ, M. L.; 1999, El infinitivo. In BOSQUE Ignacio - DEMONTE Violeta, *Gramática descriptiva de la lengua española*, Madrid, Espasa Calpe.
- JINDROVÁ, J.; 2016, *Perifrastické konstrukce v portugalštině*. Praha, Univerzita Karlova.
- JINDROVÁ, J. a kol.; 2014, *Portugalština*. Praha, Leda.
- MATEUS M. H. M. a kol., 2003, *Gramática da Língua Portuguesa*. Lisabon, Caminho.
- RAPOSO, E. B. P. a kol., 2013, *Gramática do Português – Volume I*. Lisabon, Fundação Calouste Gulbenkian.
- RAMALLE, T. M. R.; 2008, *Las formas no personales del verbo*. Madrid, Arco/Libros.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA; 2010, *Nueva Gramática de la lengua española*. España.
- TORREGO L. G.; 1999, *Los verbos auxiliares. Las perífrasis verbales de infinitivo*. Madrid.
- ZAVADIL, B.; ČERMÁK, P.; 2010, *Mluvnice současné španělštiny (Lingvisticky interpretační přístup)*, Karolinum.

Sekundární

- ENRÍQUEZ, F. J. F.; 2012, *¿Infinitivo personal en español?* Covilhã, Universidade da Beira Interior (Závěrečná práce).
- GRANVIK, A.; 2016, *Oraciones completivas de sustantivo en español y portugués: ¿infinitivo u oración finita?* Švédsko, Universidad de Gotemburgo (Závěrečná práce).
- HÁLKOVÁ, K.; 2010, *Problematika infinitivu ve španělštině*. Praha, Univerzita Karlova (Diplomová práce).

- KONUPKOVÁ, R.; 2007, *O emprego do modo conjuntivo*. Brno, Masarykova univerzita (Diplomová práce).
- LINGEA s.r.o.; 2012, *Gramatika současné portugalštiny*. Brno.
- POLÁŠEK, M.; 2015, *Vedlejší infinitivní věty v portugalštině*. Brno, Masarykova univerzita (Dizertační práce).
- SVOBODOVÁ, I.; 2014, *Sintaxe da Língua Portuguesa*. Brno, Masarykova univerzita.
- VÁZQUEZ, I.; 2012, “*O infinitivo (conjugado) galego e portugués e as súas correspondencias en español*”, *Estudos de Lingüística Galega*, 4, ILG, Santiago de Compostela.
- ZABALA, L. S.; 2015, *La cláusula de infinitivo en inglés y español*. Universidad de Oviedo (Závěrečná práce).